

Ivan Peklić, Križevačka tragedkinja Nina Vavra u hramu hrvatske Talije, Križevci, 2010., 260 str.

ŽELJKO KARLAULA

Banovine Hrvatske 26B
HR – 43 000 Bjelovar
karaula1980@gmail.com

Svojedobno, početkom Prvog svjetskog rata, mladi hrvatski književnik Miroslav Krleža zasipao je tadašnjeg intendanta Hrvatskog narodnog kazališta Josipa Bacha svojim dramama, a on mu ih je sve odbijao. Nakon odbijanja Krleža je neke svoje drame u izljevima bijesa i spalio. Taj zazor i odbojnost prema Bachu, s vremenom se prenio i na Bachovu suprugu glumicu Ninu Vavru. Kako to lijepo kaže autor knjige o Nini Vavri: *Odnos Vavra-Krleža bio je opterećen odnosom*

kaže: *Gdje ima dima tu ima i vatre!*¹ No, vratimo se pravoj temi, novoj knjizi Ivana Peklića, koji je u njoj svoju sugrađanku, Ninu Vavru, naprosto „uskrsnuo.“

Prije gotovo deset godina plodni križevački povjesničar i pisac Ivan Peklić objavio je knjigu o prvoj hrvatskoj primadoni grofici Sidoniji Rubido Erdödy (Križevci, 2001.). Njegovo zanimanje za povijest hrvatskog glumišta i opere nije time bilo završeno, naprotiv. Prošle godine (2010.) pojavila se njegova nova knjiga o životu i djelu pomalo zaboravljene križevačke glumice, umjetnice i književnice Nine Vavre (1879.-1942.). Autor je poslije iscrpnog petogodišnjeg istraživanja (po vlastitim riječima) na vrlo studiozan način izvukao na svjetlost dana Vavrino djelo, njezin život i rad. Kako kaže sam autor, Vavra je u razdoblju prve polovice 20. stoljeća bila, današnjim rječnikom rečeno, *kulturni celebrity*, nositeljica glavnih ženskih uloga u zagrebačkom HNK-u. Ovo će djelo uvelike pomoći odgonetavanju povijesti hrvatskog glumišta, uz to što je ono i zanimljiva monografija o jednoj poznatoj hrvatskoj glumici u prvoj polovini 20. stoljeća. Osim toga knjiga na neki način neizravno pruža i pogled na proces ženske emancipacije, Vavra se družila s Marijom Jurić Zagorkom, pisala u njenom *Ženskom listu*, te autor očito ne slučajno donosi i njihovu zajedničku fotografiju.

Knjiga je podijeljena u 9 poglavlja. U prvom (*Životopis Nine Vavre*, str. 13-30.) autor iznosi osnovne podatke o njenom životu, od njezina rođenja u Križevcima, studija u Miletićevoj glumačkoj školi u Za-

Bach-Krleža. A kao što znamo Krležin, *gigantski kulturni monopol* i utjecaj poslije Drugog svjetskog rata te njegovi stavovi prema suvremenima, uvelike su utjecali na tadašnju njihovu recepciju, posebno među piscima i proučavateljima književne povijesti. Tako su u svojevrsnu *istraživačku sjenu* pali i jedan Milan Begović, Josip Horvat, pa i Josip Bach, a preko njega i njegova supruga Nina Vavra. No, je li to doista tako? Možda tu ima i dosta pretjerivanja? Stara poslovice

¹ Kasnije je stari Krleža realnije gledao na svoj ondašnji odnos s Bachom. U razgovorima sa svojim intimusom Čengićem Krleža napominje: *Ali Josip Bach je ipak bio gospodin svoga vremena i sad sasvim drugačije gledam na njegov rad nego što sam gledao u ono vrijeme. Gnjavio me dugo od 1914. do 1920. Da, da, mlad dečko zasipa ga dramama, hoće da se bavi teatrom, želi biti režiser, hoće da se smjesti negdje u ratu koji plamti... Enes, Čengić, S Krležom iz dana u dan (1980.-1981.). U sjeni smrti, Zagreb, 1986., str. 95.*

grebu, udaji za Josipa Bacha, njen dugogodišnji rad u zagrebačkom kazalištu, teške dane nakon smrti njenog supruga (1935.), te razdoblje njene bolesti i smrti. Važno je ovdje spomenuti da se Vavra za NDH zalagala za spas od progona svoje nadarene učenice, židovske glumice Lee Deutsch koja je okrutno stradala u holokaustu. Autor je prvo poglavlje dobrim dijelom napisao uz pomoć niza intervjuja Nine Vavre koje je dala za mnoge zagrebačke novine između dva svjetska rata te knjige Stjepana Miletića *Hrvatsko glumište*, u kojima ona opisuje svoj život. Drugo poglavlje (*Kazališni život Nine Vavre*, str. 31-176.) je najopsežnije i čini okosnicu knjige. Nina Vavra je cijeli svoj profesionalni vijek provela uz kuću zagrebačkog HNK-a (s kratkom epizodom u 1920./21 u splitskom kazalištu). Autor u ovom poglavlju od godine 1907. do 1941. prati Vavrin kazališni rad za svaku godinu posebno. Nižu se tako godina za godinom, u kojima autor pažljivo bilježi Vavrine uloge u predstavama, koristeći se uvijek sveprisutnom kazališnom kritikom u kojoj se nazire dubina i domet Vavrina stvaralaštva i njene glumačke magije. Nina Vavra se inače specijalizirala za tragične uloge majčinskih likova. Treba svakako spomenuti, da autor ne prenosi samo pohvalne kazališne kritike, ima tu analitičkih i «opasnih» kritika na Vavrine uloge i njenu sposobnost glumačkog uživanja, no, s godinama sve manje. Zanimljivo da je svaka godina popraćena slikama, odnosno oglasima koji najavljuju skoro svaku Vavrinu predstavu te godine. Autor je na svakom oglasu podcrtao Vavrino ime.

Treće poglavlje (*Gostovanja Nine Vavre u drugim kazalištima*, str. 177-195.), također na temelju kazališnih kritika, govori o Vavrinom glumačkom djelovanju izvan Zagreba na *daskama koje život znače* u Pragu, Beogradu, Nišu, Osijeku, Daruvaru, Bjelovaru, Splitu, Karlovcu i konačno u svom rodnom gradu Križevcima. Evo kako je kritika popratila njezinu ulogu u Osijeku 1910. u predstavi *Kriza* Marka Prage: *Ne, to nije bila predstava, to je bila živa, stvarna žena, veličanstvena i predana u ponosu i samosvjesti, skrušena u priznavanju grijeha – uvijek prirodna i stvarna žena.*

U četvrtom poglavlju (*Nina Vavra kao filmska glumica*, str. 196-198.) autor donosi podatak da je Vavra glumila i u dva filma *Matija Gubec* (1917.) i *Vragoljanka* (1918.). Prvi film nije ostao sačuvan. Svi glavni prizori snimani su na autentičnim lokacijama iz Šenoine romana (po kojem je i napravljen film), npr. Markov trg, Kaptolu ili dvorcu Mokrice.

Peto poglavlje (*Nina Vavra kao književnica*, str. 199-213.) predstavlja Vavru kao književnicu u doba hrvatske moderne. U početku je Vavra pristupala književnim pokušajima sa strahom i zebnjom *zbog straha da će joj književni zanat narušiti kazališni uspjeh* te

je svoje prve uratke potpisivala pseudonimom *Ylajali*. Iako je napisala nekoliko kratkih novela i brojne osvrte na književna djela svjetskih (K. Hamsun, H. Bang) i nekih hrvatskih poznatih autora u časopisima i dnevnim novinama *Savremenik*, *Život*, *Jutarnji list*, *Ženski list* itd., njeno najznačajnije djelo je drama u pet činova *Dolazak Hrvata* (1907.), koja se temelji na legendi o dolasku sedmero plemena Hrvata na poziv cara Heraklija u novu domovinu. Drama je inspirirana ondašnjim povijesnim istraživanjima koje je proveo povjesničar Natko Nodilo u svom djelu u dva sveska *Historija srednjeg vijeka. Za narod hrvatski i srpski* (1898.-1905.). U istom poglavlju donosi se u cijelosti Vavrina novela *Ispovijesti jedne starije gospodjice*.

Šesto poglavlje (*O kazališnom izvođenju povijesne drame Dolazak Hrvata*, str. 214-218.) donosi kazališnu kritiku i podatke o izvođenju njene drame *Dolazak Hrvata* na hrvatskim kazališnim daskama s fokusom na prvo izvođenje 1907. godine u Zagrebu. Redatelj Vavrine drame bio je Josip Bach, njen budući suprug. Veliki kritički prikaz Milana Ogrizovića te drame u novinama *Čiste stranke prava Hrvatskom pravu* govori o velikom rodoljubnom naboju drame. Prema Ogrizoviću to je: *Jedna sjajna pjesnička zdravica narodu hrvatskome u zlatnoj čaši s nepatvorenim vinom*. Autor iznosi da spomenuta drama nije danas zaboravljena, zadnji put je izvedena 2000. godine u zagrebačkom kazalištu Trešnja.

Sedmo poglavlje (*Nina Vavra kao prevoditeljica dramskih djela*, str. 219-223.) donosi tablicu s popisom Vavrinih prijevoda dramskih, proznih i pjesničkih djela, uglavnom s češkog (Nina Vavra je češkog podrijetla) i njemačkog jezika te broj njihova izvođenja u kazalištu. Prvi je prijevod iz 1899. i to drame Edvarda Brandesa *Posjet*, a zadnji Karela Svobode *Amerikanski dvoboj* iz 1929. godine. Najizvođenije djelo u njenom prijevodu je *Volpone* Bena Jonsona.

Predzadnje poglavlje (*Nina Vavra i poznati hrvatski pisci*, str. 224-247.) čitatelju će možda biti najzanimljivije. Živeći u okruženju hrvatskih pisaca koji su s njom dolazili u kontakt u različitim prigodama (pisali kazališne kritike o njenim predstavama, u svojim esejima pisali o njejoj glumi, tražili da ona glumi u njihovim dramama), Vavra je postala svjedok njihovog umjetničkog rada. Nekad su ti odnosi bili dublji, nekada sasvim površni. Tako autor u kratkim crtama donosi odnos Nine Vavre s Milanom Begovićem, Brankom Gavellom, Miroslavom Krležom, A. G. Matošem, Milanom Ogrizovićem i Ivom Vojnovićem. Najzanimljiviji su odnosi s Krležom i Matošem, s Krležom zbog već spomenutih problema s J. Bachom, a s Matošem zbog političkih peripetija, od Matoševe *udivljenosti njenom glumom do sudskog spora s Bachovima*. Na-

prosto je žalosno što Matoš u jednom članku zamjera Nini Vavri jer je mislio da ona želi prijeći u beogradsko kazalište, on, koji je veći dio svog života proveo baš u Beogradu. Često ju je i zadirkiavao zbog njenog češkog podrijetla (*Elektra češkog profila*), a i prigovarao je njenim prijevodima da nisu u duhu hrvatskog jezika. Zamjerao joj je da ima i preveliki utjecaj na svog muža pri dodjeljivanju uloga. Vavra mu je 1909. iz Venecije poslala dopisnicu s riječima: *Samo se griftajte! Bog Vam dao i djevica Marija!* – Nina Vavra.

U zadnjem poglavlju (*Zaključak*, str. 248.) autor ukratko opisuje sadržaj knjige.

Dalje se navodi popis izvora i literature, popis korištenih novina i časopisa te sažeci na stranim jezicima. Na kraju knjige predstavljena je kratka biografija autora Ivana Peklića, te izbor njegovih objavljenih djela.